

REZISTENȚA ORTODOXĂ ÎMPOTRIVA UNIRII RELIGIOASE ÎN BRAȘOV ȘI ȚARA BÂRSEI

DER ORTHODOXE WIEDERSTAND GEGEN DIE RELIGIÖSE UNION IN KRONSTADT UND BURZENLAND

ZUSAMMENFASSUNG

Der Protest gegen die religiöse Union, aufgefasst am 27. Juni 1701, bildete die formelle Ablehnung der Jurisdiktion des unierten Bischofs, die kurze Zeit nach der Zeremonie der Thronbesteigung von Athanasie geschah. Der Protest wurde im Namen der rumänischen orthodoxen Gemeinschaften aus Șcheii Brasovului, Fogarasch und Burzenland wie auch im Namen der griechischen Kompanie aus Kronstadt, die alle Teil eines Gebietes das im enger wirtschaftlichen und geistlichen Verbindung mit der Walachei waren, geschrieben. Der Inhalt des Dokuments widerspiegelt die unversöhnbare Opposition gegenüber der Vereinigung, die unter dem Einfluss der Unterweisungen die den Kronstädter aus Bukarest von David Corbea geschickt wurden, strukturiert. Die Union, verstanden als das Verlassen des orthodoxen Ritus und die Anpassung des Katholizismus, ist hier verurteilt mit einem sehr ausdrücklichen Bezug auf die Bestimmungen der vier Punkte aus Florenz. Der Ziel zu diesem Zeitpunkt war der Erhalt der Autonomie gegenüber der Jurisdiktion des unierten Bistums und die Konservierung ihrer Zusammenhörigkeit an der östlichen Kirche, inklusiv die Verhältnisse mit der orthodoxen Hierarchie aus der Walachei. Erst nachher gelang man zu einer Kompromisslösung der Bewahrung der administrativen Verhältnisse mit dem unierten Bistum, aber was die geistlichen anbetrifft wurde der Metropolit der Walachei apelliert. Das Dokument, von grosser Bedeutung wegen dem von ihm generierte Kontext, hat seinen juristischen Referenzwert auch in den nächsten Jahrzehnten aufbewahrt und wurde als rechtfertigte Dokument von den Gemeinschaften im Namen derer er niedergeschrieben wurde, angewendet.

Obiect al unui discurs istoric cu valențe polemice, atitudinea românilor brașoveni și din Țara Bârsei în etapa decisivă a unirii religioase (1701) a fost interpretată mult timp în funcție de apartenența confesională a istoricilor. Astfel, dacă pentru Augustin Bunea ea constituia un act de trădare, subordonat unor interese particulare¹, pentru Silviu Dragomir aceeași atitudine reprezenta, dimpotrivă, o ținută curajoasă, prin care se „salva demnitatea unei biserici vândute de propriul său cler”². Ulterior, istorici precum Ștefan Meteș³, din partea istoriografiei ortodoxe, respectiv Zenovie Păclișanu⁴ și Octavian Bârlea⁵, din partea celei greco-catolice, au oferit o perspectivă ceva mai detașată asupra faptului istoric, fără a renunța totuși întrutotul la linia tradițională a interpretării. Apelul la o relectură a surselor primare, promovat de istoriografia mai nouă în strânsă legătură cu o metodologie mai adecvată, a oferit și în acest caz posibilitatea unei înțelegeri mai nuanțate a fenomenului⁶.

Protestul verbal al câtorva brașoveni și făgărășeni exprimat în cadrul ceremoniei de instalare în scaun ca episcop greco-catolic a lui Atanasie Anghel (25 iunie 1701)⁷, împreună cu actele formale

¹ „Eată cât de mare a fost indignațiunea românilor ardeleni față cu brașovenii și făgărășenii, cari pentru interesele lor particulare s-au pus în conflict cu interesele comune ale celorlalți frați ai lor, făcând cauză comună cu ungurii și sașii, cari atât de mult asupraseră bietul popor”. Augustin Bunea, *Episcopii Petru Paul Aron și Dionisiu Novacovici sau istoria românilor transilvăneni de la 1751 până la 1764*, Blaj, 1902, p. 48-49.

² Silviu Dragomir, *Istoria desrobirei religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I, Sibiu, 1920, p. 36.

³ Ștefan Meteș, *Viața bisericească a românilor din Țara Otului*, Sibiu, 1930, p. 17, 55.

⁴ Zenovie Păclișanu, *Istoria Bisericii române unite* (Partea I, 1697-1751, ediția a II-a), în *Perspective*, XVII, 65-68, 1994-1995, p. 143-151.

⁵ Octavian Bârlea, *Unirea românilor (1697-1701)*, în *Perspective*, XIII, 49-50, 1990, p. 51-52.

⁶ Greta Miron, *Unirea religioasă și români din Transilvania. Evoluția instituțională, religioasă și culturală. 1697-1780*. Teză de doctorat, Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca, 1998, p. 126-128.

⁷ Andreas Freyberger, *Historica Relatio Unionis Walachicae cum Romana Ecclesia [...] / Relatare istorică despre unirea Bisericii românești cu Biserica Romei [...]*, versiune românească și studiu introductiv de Ioan Chindriș, Cluj-Napoca, 1996, p. 118-119; Nicolaus Nilles, *Symbolae ad illustrandam historiam Ecclesiae Orientalis in terris coronae S. Stephani*, I, Oniponte, 1885, p. 322. O expunere similară întâlnim la Bethlen Miklós (apud Gheorghe Șincai, *Cronica românilor*, ediție îngrijită de Florea Fugariu, vol. III, București, 1978, p. 189). În mod sensibil diferit este relatată desfășurarea aceluiași

redactate în zilele următoare în numele acestora sunt îndeobște cunoscute în istoriografie. Insistența noastră se datorează recenteii descoperiri a originalului protestului din 27 iunie 1701⁸, cunoscut până acum doar prin intermediul versiunii românești inserate de Radu Tempea în cronica sa⁹ și prin ediția textului în limba latină datorată lui Timotei Cipariu, bazată însă pe o copie realizată de Vasilie Popp a documentului păstrat la acea dată în arhiva bisericii din Șcheii Brașovului¹⁰.

Documentul prezintă o redactare destul de neîngrijită, omițând chiar o parte din formula de încheiere, adăugată ulterior pe margine. El este prevăzut cu un sigiliu timbrat reprezentând pajura imperială. Din punct de vedere formal, actul constituie autentificarea, făcută în numele împăratului și sub sigiliul acestuia, a declarației reprezentanților comunităților românești din Șcheii Brașovului, Țara Bârsei și orașul Făgăraș și ai negustorilor Companiei grecești din Brașov, prin care se respinge jurisdicția episcopului unit. Autentificarea poartă data de 27 iunie 1701 și este făcută de protonotarul Sárosi János, cel care urma să autentifice, la 25 septembrie același an, și protestul redactat de Gabriel Nagyszégyi, autointitulat „legitimus Plenipotentiarius universorum Professioni et Relligioni graecanicae adhaerentium”¹¹.

„Dosarul” complet al acestei mișcări de protest se găsește în cronica lui Radu Tempea, care reproduce în versiune românească copia protestului, eliberată de capitulul din Alba Iulia la 7 iulie 1701¹². Această copie este eliberată pe baza unei dispoziții din 29 iunie, emise la Alba Iulia în numele împăratului, foarte probabil de același protonotar Sárosi. Ea reproduce în linii generale conținutul actului din 27 iunie.

Dintre inițiatorii protestului¹³, cei menționați în cele trei acte sunt protopopul Vasile Grid, împreună cu preoții Cârstea și Florea și curatorii (gocimanii) Stoica Postăvariul și Gheorghe Vătaf, toți reprezentanți ai bisericii românești din Șcheii Brașovului, preoții Petru și Aldulea din Zărnești, Ion din Tohan și Staicu din Râșnov, reprezentanți ai parohiilor respective din Țara Bârsei, și trei negustori membri ai Companiei grecești din Brașov, Ștefan Șafrangiu, Sava Policeanu și Zota al Lucăi (Lucas Zoltán Turnai în originalul latin). În schimb, dintre făgărășeni sunt menționați doar preotul Stan din Făgăraș și un laic, Ladislau, tot de acolo. Conform mențiunii din document, cei numiți îi reprezentau pe toți locuitorii și preoții de rit grec din suburbia Brașovului, Țara Bârsei și Făgăraș, respectiv pe toți membrii amintitei Companii comerciale¹⁴.

eveniment de Radu Tempea (*Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului*, ediție îngrijită de Octavian Șchiau și Livia Bot, București, 1969, p. 75-76).

⁸ Magyar Országos Levéltár. *Gyulafehérvári Kaptalan*, Centuria Y 54 și 55. Sub aceste cote au fost identificate două exemplare ale documentului, cu diferențe minime de redactare între ele.

⁹ R. Tempea, *op. cit.*, p. 78-79. O mărturie contemporană referitoare la acest protest provine de la Cserei Mihály (apud Gh. Șincai, *op. cit.*, p. 191).

¹⁰ Timotei Cipariu, *Acte și fragmente latine romanesci pentru istoria beserecei romane mai alesu unite*, Blaj, 1855, p. 268-269. Redăm aici observațiile editorului, consemnate în finalul documentului: „S-a descris de in copia facuta dupa alta copia de fostulu D. Bas. Popu in analecte t. I pag. 127 seqq. unde nu scimu, deca smentelele latinesci sunt dein originale au dein copia. Copia de antaniu se afla in Brasio, si era pre chartia simpla, er in dosulu ei era scrisu: «Pariiă cărții cei ce s-au făcut cînd s-au unit vlădica Athanasie și noi am rămas neuniți»”. Pentru menționarea acestei ediții vezi Eva Mărza, *Preocupări de diplomatică la Vasilie Popp*, în Nicolae Bocșan, Ovidiu Ghitta, Doru Radosav (coord.), *Tentația istoriei. În memoria Profesorului Pompiliu Teodor*, Cluj-Napoca, 2003, p. 368.

¹¹ Gh. Șincai, *op. cit.*, p. 189-191, unde este reproducă mărturia lui Bethlen Miklós; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 41-63 și anexe, p. 3-14.

¹² R. Tempea, *op. cit.*, p. 76-80. Conform mărturiei cronicarului, documentul reprezintă traducerea originalului latin conservat în arhiva bisericii din Șcheii Brașovului, de unde l-a copiat în primul tom al *Diplomatarului* și Vasilie Popp (Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca, Ms. rom. 60, f. 71v-74r).

¹³ Într-o succintă trecere în revistă a istoriografiei problemei, reținem doar numele celor care au comentat textul protestului: Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente zur Geschichte der Rumänen*. Vol. II. *Istoria Bisericii române în Ardeal*, traducere de Ioan Slavici, București, 1900, p. 75-76; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 38-39; Șt. Meteș, *op. cit.*, p. 17; Candid C. Mușlea, *Biserica Sf. Nicolae din Șcheii-Brașovului*, vol. I (1292-1742), Brașov, 1943, p. 144-145; Șt. Meteș, *Români din Țara Bârsei, a Făgărașului și din Treiscaune-Secuime și unirea cu Roma (Declarațiile lor din 1699)*, în *Mitropolia Ardealului*, VIII, 1-3, 1963, p. 124; Z. Păclișanu, *op. cit.*, p. 146-147; O. Bârlea, *op. cit.*, p. 52; Greta Miron, *op. cit.*, p. 126; Remus Câmpeanu, *Elitele românești din Transilvania veacului al XVIII-lea*, Cluj-Napoca, 2000, p. 288-289; Mihai Săsăujan, *Instituții și persoane implicate în unirea bisericească din Transilvania (1698-1761) și opoziția la adresa ei. Motivele principale ale atitudinii lor*, în *Annales Universitatis Apulensis. Series Historica*, 6/II, 2002, p. 89-90.

¹⁴ „[...] in suis ipsorum propriis, ac caeterorum etiam universorum Graecanicae Professionis Incolarum, Hominum et Pastorum, ad praedicta Suburbium, Oppidum, Possessiones, et Companiam pertinentium, nominibus et in personis, coram nobis personaliter constituti [...]”. Magyar Országos Levéltár. *Gyulafehérvári Kaptalan*, Centuria Y 55, f. 1r.

Întemeiați pe prevederile decretului imperial din 26 august 1699, care confirmase pentru români libertatea opțiunii confessionale, protestarii resping scutirea de orice dări și sarcini publice și refuză să adere la unirea încheiată de episcopul Atanasie și de „bisericele românești de credință grecească” [adică ortodoxă – n.n.] cu catolicii¹⁵. Își afirmă în continuare hotărârea de a persevera în respectarea „vechii credințe grecești observate în Bisericile Orientale”¹⁶. Refuză să-i recunoască drept păstori și îndrumători pe preoții care acceptaseră punctele unirii și contestă în egală măsură legitimitatea demnității de curatori ai Bisericii de credință greacă deținută, fără consimțământul lor, de Ștefan Rácz și Mihail Pui¹⁷. În încheiere se reafirmă refuzul subordonării față de episcopul unit, nerecunoașterea preoților uniți cu catolicii și a demnității deținute de cei doi curatori.

Înțelegerea acestei atitudini lipsite de echivoc necesită o investigație cu privire la luările de poziție anterioare și la motivațiile acestora. Astfel, conform anchetei dietale din toamna anului 1699, au declarat că „rămân în religia grecească română” preoții Vasile Grid, Cârstea și Florea, împreună cu Stoica Postovar din Șcheii Brașovului, ca și negustorul grec din Brașov Stefan Safranosi. Aceeași declarație au făcut-o preoții Ion din Tohan, Aldulea din Zărnești și Staicu din Râșnov, ca și preotul Stan din Satulung, pe care-l regăsim în 1701 la biserica din Făgăraș¹⁸. Severa muștrare trimisă în primăvara aceluiași an de mitropolitul Țării Românești Teodosie protopopului Brașovului Văsii Hoban și preoților Vasile și Florea din Șchei, pe care ierarhul îi suspecta că ar fi trecut la unire¹⁹, explică desigur declarațiile lor în fața comisiei de anchetă.

O luare de poziție extrem de decisă a fost scrisă, în iunie 1700, de 95 de membri ai comunității românești din Șchei, printre care cei doi curatori ai bisericii „Sfântul Nicolae”, Stoica Postovariu și Gheorghe Vătaf, și de doi greci²⁰. Sunt respectate încă în acest caz raporturile de subordonare față de Atanasie și față de sinodul Bisericii românești, fapt reflectat de participarea delegaților bisericii din Șchei la sinodul întrunit în luna mai; în schimb, este afirmată hotărârea de respingere a unirii, pentru că ea era contrară, în viziunea lor, apartenenței la Biserica și ritul răsăritean. Opțiunea de care era suspectat ierarhul pentru Biserica apuseană este considerată legitimă doar în limitele unei decizii individuale.

Conservarea vechilor raporturi ierarhice a fost probată în perioada următoare de participarea protopopului Vasile Grid la lucrările sinodului din 4-5 septembrie 1700, unde a scris declarația de unire²¹. Același protopop a fost confirmat de către Atanasie, la 10 decembrie 1700, ca succesori al protopopului Văsii Hoban²².

¹⁵ „Qualiter ipsi cum universo populo, visa et cognita ex Sancto Diplomate Nostro Regio gratia, qua clementer pollicemur, nolle Majestatem Nostram quenquam subditorum Nostrorum Transilvanicorum, in negotio religionis turbare et impedire, quin imo unicuique sua frui Libertate Spirituali permittere, id maxima cum devotione, et aggratulatione exosculasse, Contributiones vero ordinarias, pro facultatibus suis, proportionaliter solvendas et expendendas praestari, ac omnia servitia publica aequis humeris prout hactenus, ita in posterum quoque bajulari et supportari velle; At punctis ab Episcopo eorundem moderno, Athanasio nuncupato oblatis adhaerere nullo modo possent, neque cum Catholicis Transilvanicis ad exemplum ejusdem Episcopi unitos unquam profiteri, **sed iisdem punctis, eorundemque clausulis ac Valachicarum Graecanicae confessionis Ecclesiarum cum Catholicis unioni contradicentibus [...]**” [s. n.]. *Ibidem*.

¹⁶ „[...] antiquae Professioni Graecanicae ab Ecclesiis Orientalibus observari solitae non tantum firmiter adhaerent, sed in Eadem constanter Majores ipsorum, et Praedecessores imitaturi perdurabunt.” *Ibidem*.

¹⁷ „Ministros vero et Pastores, **qui puncta a praefato Episcopo Athanasio proposita observaturos se devoerunt, Catholicaeque Religioni se se unitos profiterentur** [s. n.], pro suis animarum Doctoribus et Pastoribus neque agnoscent, neque eorundem institutionem acceptabunt; Insuper pro legitimis Ecclesiae Graecanicae Professionis Curatoribus Nobiles Stephanum Rácz de Kis Falud et Michaelem Payi de eadem, minime ab ipsis habebuntur, et observabuntur, siquidem inscys, et non consentientibus ipsis onus curandae Ecclesiae Graecanicae in se receperunt [...]”. *Ibidem*.

¹⁸ Șt. Meteș, *Români din Țara Bârsei [...]*, p. 116-118; Idem, *Viața bisericăscă [...]*, p. 55.

¹⁹ R. Tempea, *op. cit.*, p. 72-74; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 127-128.

²⁰ „Svântu săbor mare, carele iaste în Ardeal, și cinstiți domni, care vă aflați îndireptători țării aceștiia și noao, iar noi orașul Șcheii, care ne aflăm lăcuiitori lângă cetatea Brașovului, după porânca părintelui vlădicăi, am ascultat și am trimis din preoți noștri acolo la săbor și cu gocimani noștri și cu alți bătrâni, ca să nu călcăm porâncile părintelui, iar pentru oare care cuvinte, ce să aud prin oameni pentru părintele vlădica, cum că s-au plecat spre partea bisericeii apusului și au lăsat a răsăritului, să fie sfinția-sa sănătos, slobod iaste tot omul a să face ce va vrea, iar noi numai aceasta, care am avut, aceia vom ținea, de besearca răsăritului noi nu ne vom despărți, precum și înaintea neameșilor țării credința ne-am dat, că noi altă leage nu vom lua, nici vom priimi măcar ce are fi. Iar noi de am afla pre vreun preot de ai noștri, îmblând într-aceale lucruri a legii mestecând, unul ca acela preot noi nu-l vom priimi, nici îl vom ținea să ne fie preot, ci va fi lipsit de orașul nostru și de bisearea noastră [...]”. Sterie Stinghe, *Documente privitoare la trecutul românilor din Șchei (1700-1783)*, vol. I, Brașov, 1901, p. 5-8.

²¹ N. Nilles, *op. cit.*, p. 249.

²² S. Stinghe, *op. cit.*, p. 8-11.

Rehirotonirea lui Atanasie la Viena (25 martie 1701), fapt despre care brașovenii erau înștiințați la 7 mai prin intermediul agentului lor vienez, Andriiaș Banoli²³, a declanșat procesul ce urma să conducă la redactarea protestului din 27 iunie. În istoriografie a fost subliniată îndeajuns implicarea în această acțiune a domnitorului Constantin Brâncoveanu, a secretarului particular al acestuia, Ladislau Teodor Dindar, aflat în misiune la Brașov încă din anul 1690, și a omului de încredere al brașovenilor de la București, David Corbea²⁴. Acesta din urmă a conceput textul celor trei scrisori care trebuiau expediate guvernatorului Transilvaniei, lui Atanasie, respectiv protopopului Vasile Grid, aflat la ceremonia de instalare în scaun a episcopului unit²⁵. Cei care subscriu aceste scrisori sunt „toț grecii și rumîni”, „toț pravoslavnicii creștini”, respectiv „toț Șchiei [...] împreună cu alalț neguțători”, așadar membrii comunității din Șcheii Brașovului și ai Companiei grecești. Tot David Corbea le-a transmis brașovenilor și instrucțiuni cu privire la modul de acțiune al delegaților lor la ceremonia de instalare în scaun a episcopului Atanasie²⁶.

În toate aceste texte, acceptarea unirii (cea încheiată în Transilvania, anterior episodului vienez!) este asimilată fără echivoc cu schimbarea „legii” și adoptarea catolicismului, după cum reiese foarte limpede din declarațiile ferme ale protestului, ca și din post-scriptum-ul scrisorii destinate lui Atanasie²⁷. Pe de altă parte, este afirmată repetat, evident din dorința însușirii ei, ideea că împăratul nu are intenția să silească pe nimeni la schimbarea „legii”²⁸ și cu atât mai puțin poate impune aceasta episcopul unit²⁹. Dimpotrivă, după cum observă Brâncoveanu în scrisoarea din 5 iulie 1701, preoții bisericii din Șcheii Brașovului, ca și cei ai recente sale ctitorii din Făgăraș, erau chiar obligați să rămână fideli Bisericii și ritului răsăritean, dacă doreau să beneficieze în continuare de munificența sa³⁰.

Participarea la ceremonia instalării oficiale în scaun a lui Atanasie ca episcop greco-catolic le-a oferit delegaților brașoveni posibilitatea să se convingă că unirea era un fapt împlinit. În acest context, protestul redactat de ei în 27 iunie poate fi interpretat ca o tentativă de rupere totală a legăturilor cu fostul scaun mitropolitan. Autentificarea protestului, prin apel la oficiile provinciale

²³ *Ibidem*, p. 11-13.

²⁴ E. Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 82-87; Nicolae Iorga, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902, p. 193-195; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 34-40, 68-69; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 138-147; Z. Pâclișanu, *op. cit.*, p. 145-147; O. Bârlea, *op. cit.*, p. 51-52; Greta Miron, *op. cit.*, p. 126.

²⁵ S. Stinghe, *op. cit.*, p. 22-28.

²⁶ *Ibidem*, p. 17-21.

²⁷ „[...] pentru că noi nicidecum nu vom, ca să ne împreună cu altă biserecă și să băgăm puncturi noao în bisearea noastră cea grecească ...” (*ibidem*, p. 22, din scrisoarea destinată guvernatorului); „Căutaț dar molitvele voastre preoților și dumneavoastră frăților de vedeț, ca nu cumva să vă luaț duple voile și socotealele altora și să priimiț **puncturile ceale ce despart bisearica noastră de a Râmului** [s. n.], căce [...] aici la noi nu aveț ce mai veni, făr' cât preoții să-ș caute alte parofii acolo să păstorească, iar noi ne vom gâsi alț păstori, cari nu vor ținea lucrurile și tocmealele altor bisearici, ce n-au cu noi o înțeleagere, ci vor umbla duple tocmealele bisearice ce au cinstit strămoșii și părinții noștri” (*ibidem*, p. 24, din scrisoarea destinată protopopului Vasile Grid); „[...] de ai svinția ta, ca să înderepteț lucrurile duple îndereptariul bisearice noastre cei grecești, în care au trăit și au murit părinții noștri, și nevoiești să faci folos bisearicilor și preoților, nimic strămutând din dogmele bisearice răsăritului, lăudăm și binecuvântăm numele șviției tale, iar de iaste, ca să ș schimbe leagia [...] noi părinte popistași morți iar vii nu vom fii [...]. Aciasta încă descoperim svinției tale, cum că noi când zicem că nu vom priimi unirea, zicem că **nu vom priimi cele patru puncturi, ce desparte biserecele una de alta, care a priimi acelia iaste adevărat papistaș a fii** [s. n.]. Aciasta dar noi nici decum nu îngăduim, nici priimim.” (*ibidem*, p. 27-28, din scrisoarea destinată lui Atanasie).

²⁸ „Altă lege altă învățătură nu priimim, nici ca acestia îndereptături pohtim să vedem, făr' cât cine va să-ș schimbe legea volnic iaste, iar știm și credem, că nici svânta și prealuminata împărăție nu ne va piiiarde, pentru că ce nu vom să priimim semnele credinței bisearice Râmului, că nici când nu s-au auzit împăratul cel nebiruit al Romanilor, să fie întors pre cineva dela legea sa cu sabia, sau să-i fie tirănit pentru aceasta”. *Ibidem*, p. 27.

²⁹ „[...] căci noi vedem și și de la curtea împărătească de la Beci avem știre, că dumnealui piscupul n-are voie împărătească, ca să facă silă oamenilor, fără că numai cei ce vor vrea de voia lor” (din scrisoarea lui Constantin Brâncoveanu adresată preoților din Șcheii la 5 iulie 1701, *ibidem*, p. 16).

³⁰ „Deci nu gândim, nici socotim, că să va tinde dumnealui mai mult den cătu-i iaste porunca, și ales, că la acea beserecă sântem și noi ctitori, de vreme ce iaste făcută de răpoșații Domnii ai acești țări, ce trebuiaște să păzească și să urmeze legea, care au ținut până acum și noi iarăși cu ceaia ce va fi de pre parte noastră a vă păzi și a vă ajuta, cu ceaia ce să va putea, nu vom lipsi. Înțeles-am, că și părinții de la Făgăraș și alți creștini pravoslavnici, iarăși asemenea nimic nu s-au lunecat cu firea, ce ș-au păzit cinstea legii sale, care și de aceasta mult ne-am bucurat, măcar că așa li s-au căzut a și face, de vreme ce noi acea sfântă beserecă o am rădicat și o am făcut cu acea nădejde, că o închinăm preasfântitei săborniceștii a răsăritului besereci, și că va fi prăn puțință preoții și creștinii lăcuiitorii de acolo, de acea pravoslavie, să nu să lipsească și noi iar zicem, cu ceaia ce ne va fi prin puțință a-i căuta și a-i păzi nu vom lipsi”. *Ibidem*.

îndrituite, și încercarea de confecționare a unui sigiliu propriu³¹ trebuiau să confere legitimitate unei instituții ecleziastice ortodoxe eliberate de sub autoritatea episcopului unit. Este foarte probabil că întreaga acțiune, inclusiv conceperea protestului, s-a conformat instrucțiunilor transmise din Țara Românească, deși lipsesc datele concrete în acest sens. Pe de altă parte, este de presupus complicitatea unor factori de decizie din rândul autorităților provinciale, fără acordul cărora o asemenea acțiune nu putea fi nici măcar concepută, ca și consimțământul tacit al magistratului Brașovului.

Decretul imperial din 12 decembrie 1701³², determinat în mare măsură de mișcarea de opoziție la unire inițiată în toamna aceluiași an de Gabriel Nagyszégyi, a oferit brașovenilor și o justificare legală pentru poziția lor. El reconfirma prevederile rezoluțiilor imperiale din 14 aprilie 1698 și 26 august 1699, cele pe care și semnatarii protestului din 27 iunie se întemeiaseră.

Reglementarea situației practice a celor două comunități a devenit posibilă și prin susținerea intereselor lor de către diplomația Țării Românești, care a solicitat, în anul 1702, intervenția țarului Rusiei și a ambasadorului englez la Poarta Otomană, lord William Paget, pe lângă Curtea vieneză³³. Fiind câștigat și acordul tacit al lui Atanasie, s-a ajuns la un compromis prin care se recunoștea în continuare jurisdicția episcopului greco-catolic, dar pentru hirotonirea preoților și în celelalte chestiuni spirituale se făcea apel la mitropolitul Țării Românești³⁴. Această realitate de fapt este reflectată în petiția șcheienilor redactată în primii ani ai deceniului trei, prin care solicitau acordul Vienei pentru a putea trăi și sub episcopul Ioan Patachi „cu preoți și cu bisericile noastre în legea grecească cea veche, în care ne-am pomenit”³⁵. Compromisul avea să dureze până în deceniul trei al secolului (1724) când, în urma încorporării Olteniei în Imperiu, biserica din Șchei și parohiile din Țara Bârsei au fost subordonate episcopiei de Râmnic³⁶.

În momentul concepării lui, actul a reprezentat o tentativă de opoziție față de politica de unire religioasă promovată de Curtea vieneză și asumată de Biserica românească. Aceasta s-a conturat la îndemnul și sub directa îndrumare a factorilor de decizie din Țara Românească și s-a bucurat de atitudinea favorabilă a autorităților transilvănene. Referința legislativă fundamentală a actului a constituit-o tocmai o rezoluție a Curții, care avea menirea de a menaja susceptibilitățile Stărilor protestante față de politica de unire religioasă. Autorii acestei tentative au fost membrii elitei locale, reprezentanți ai bisericii și comunității românești din Șcheii Brașovului, la care s-au asociat câțiva membri ai Companiei grecești din Brașov și ai clerului din Țara Bârsei, toți legați de Țara Românească prin importante interese economice. Mult mai puțin reprezentativă a fost participarea fâgărășenilor, redusă la un preot și un laic, primul provenind de la biserica ctitorită de Constantin Brâncoveanu în Făgăraș.

În ceea ce privește atitudinea invariabil ostilă față de unirea religioasă, se poate observa că ea nu a fost în mod decisiv influențată de știrea rehirotonirii lui Atanasie, aceasta contribuind doar la depășirea stării de indecizie în care se aflau brașovenii până atunci³⁷. Receptată și anterior ca un factor

³¹ Conform mărturiei lui Cserei Mihály, reproduse mai sus (nota 9).

³² N. Nilles, *op. cit.*, p. 341-342.

³³ Mircea Păcurariu, *Legăturile Bisericii Ortodoxe din Transilvania cu Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVIII, în Mitropolia Ardealului*, XIII, 1-3, 1968, p. 44-45. În acest scop, Constantin Brâncoveanu a trimis la Moscova o delegație condusă de David Corbea, care a prezentat cancelarului Feodor Golovin un proiect de alianță întocmit de secretarul său, Teodor Corbea; câteva puncte din acest proiect vizau obținerea sprijinului țarului pentru ortodocșii din Transilvania. În același an, Brâncoveanu a înmănat împăratului Leopold, prin intermediul ambasadorului englez la Poartă, un memoriu în care solicita ca românii ortodocși din Transilvania să nu mai fie siliți să îmbrățișeze unirea.

³⁴ Aug. Bunea, *op. cit.*, p. 50-51; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 113; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 48.

³⁵ S. Stinghe, *op. cit.*, p. 29-34. În această petiție statutul bisericii din Șchei și rolul protopopului de aici este descris astfel: „Și cele ce au fost poruncile și lucrurile vladicăi Ardealului, ce au fost la mitropolia Belgradului, au venit la protopopul din Brașov și el au purtat grija de eparhia și de toate isprăvile și poruncile vladicești și de gloabe și de birșaguri și de dăjdiile popilor și s-au trimis la vladica și de s-au tămplat dupe unirea vladicăi Athanasie a să popi vrun pop aici la Brașov, sau în ținutul Bârsei, care am rămas neuniț, vrând a trăi noi în ce ne-am pomenit, în legea grecească cea veche, s-au dat vladicăi de aici numai darul ce s-au căzut, iar preoții s-au dus de o luat de la vladică din credința legii vechi grecești, iar alte slujbe ale scaunului și dăjdiile vladicești, cât ni s-au aruncat, am dat tot și din altele, ce ni s-au poruncit, am ascultat de toate, numai afar din rândul lucrului legi”. Radu Tempea menționează și el faptul că preoții se hirotoneau în Țara Românească, iar lui Atanasie i se dădea „câte ceva cinste și dăjdiile, iar de alte au fost în pace” (*op. cit.*, p. 88).

³⁶ R. Tempea, *op. cit.*, p. 113-120; A. Bunea, *op. cit.*, p. 54; S. Dragomir, *op. cit.*, p. 115-116; C. Mușlea, *op. cit.*, p. 171-172; Octavian Bârlea, *Ostkirchliche Tradition und westlicher Katholizismus. Die rumänische Unierte Kirche zwischen 1713-1727*, München, 1966, p. 69-74.

³⁷ Semnificative în acest sens sunt reproșurile lui David Corbea din scrisoarea adresată brașovenilor, în care el amintește îndemmurile sale anterioare: „[...] au nu mi-am bătut destul capul în tot chipul, scriind și descoperind lucrul cum iaste, iar

de sciziune care determina și pierderea identității rituale, unirea devine în interpretarea lui David Corbea o înnoire contrară fundamentelor credinței creștine, stabilite prin canoanele conciliilor ecumenice³⁸. Faptul este explicabil dacă avem în vedere activa propagandă anticatolică susținută prin cărțile tipărite în Țara Românească, precum traducerea lucrării lui Maxim din Peloponez, *Carte sau lumină cu drepte dovediri din dogmele Bisericii Răsăritului asupra dejghinării papistașilor*, apărută la Snagov în anul 1699, sau lucrările lui Dosithei Nottaras, tipărite în aceeași perioadă la Iași, București și Râmnic³⁹. Impulsurile venite din această direcție au determinat caracterul radical al poziției exprimate de protestul din 27 iunie, care și-a păstrat caracterul de act cu valoare juridică de referință⁴⁰, în ciuda soluției de compromis adoptate ulterior.

DANIEL DUMITRAN

ANEXE

I

„[...] chiar lângă ușile bisericii doi schismatici greci împreună cu un popă, care-și împietriseră pe veșnicie sufletele în schismă, umpleau cu văicăreli și cu strigătele lor furioase întreaga vecinătate, urlând că nu pot să suporte și să vadă cum chiar în biserica înălțată din fundament cu cheltuiala principilor Valahiei, cu totul potrivnici Bisericii Romane, acum își începe activitatea arhierască un episcop român atașat de dogmele Bisericii Romane. Prin aceasta sunt batjocoriți și călcați în picioare strămoșii și este sfâșiată demnitatea și respectul secolelor anterioare. Dar fiind deja contopit într-un singur spirit poporul întreg și clerul românesc, acești nefericiți se străduiau în zadar și oricât își arătau colții, au fost lăsați să strige doar pentru ei. S-a descoperit apoi că au fost însoțiți de niște elevi din secta luterană, de la Brașov, care bineînțeles că nu suportau cu demnitate sfârșitul acelei zile, în care balanța îmbunătățindu-se, ponderea ereticilor se termina și greutatea trecea de partea romană.”

[Andreas Freyberger, *Historica Relatio Unionis Walachicae cum Romana Ecclesia [...] / Relatare istorică despre unirea Bisericii românești cu Biserica Romei [...]*, Cluj-Napoca, 1996, p. 118-119]

„Când s-a făcut înștalația vlădicului Athanasie, unii dintre greci adevărat au tudumănit împotriva unirei, dară bieții români și preoții n-au cutezat [...]”

[Bethlen Miklos, *apud* Gheorghe Șincai, *Cronica românilor*, vol. III, București, 1978, p. 189]

„Atunci brașovenii cu Țara Bârsei și făgărășanii, cu toții s-au lepădat că nu le vor ținea [punctele unirii – n.n.]; iară ei, împingându-i de spate, i-au scos din mănăstire; deci au priimit și aceasta.”

[Radu Tempea, *Istoria sfintei besereci a Șcheilor Brașovului*, București, 1969, p. 75-76]

II

„Iar românii din Țeara Bârsei nu vrură să fie supt vlădicul cel românesc, nici să se unească cu păpistașii, mare patron având pe vodă din Țeara Muntenească, a căruia voie împăratul încă nu vrea să o calce. Drept aceea au trimis soli la Bălgrad de-au vestit că ei vreu să rămână cum au fost mai nainte, în legea grecească, și nu vreu mai mult să asculte de vlădicul, carele acum s-a păpistașit. Despre carea și tudumană au dat protonotarului Ioan Șaroși, după legile țerei, și au luat de la dânsul tudumana supt pecete împărătească; dară și Ioan Șaroși [...] a plătit pentru aceea și Naghiseghi Gabor [...] s-a prins, pentru că el scrisese tudumana și calvinul Andrei

dumneavoastră radeaț și vă bateaț joc de cuvintele meale, și mă chieamaț tâlpiz [...] și tot apăraț zicând, că toate minciunile eu le scornescu, iar svinția sa părintele vlădica nu iaste cum zic piizmașii [...]”. S. Stinghe, *op. cit.*, p. 18.

³⁸ „Noi, ce va să fie temeiul acestuia săbor, adică materia lui nu știm, făr’ cât din ceale ce poruncești sfinția ta, câteva prepunem și ne teamem, însă nu cu tot deadinsul, căce nu știm. Iar svinția ta ne scrii, cum pentr-aceia săborul să face, pentru ca să să înderepteaze lucrurile, ce să află neașezate în bisearea noastră. Noi pentr-aceasta la mare îndoială sântem, socotind aceasta ce iaste, ca să fie fost pân’ acum în bisearea lui Chr. cea cu sângele cel scump al svinției sale câștigată de o mie și atâte sute de ani lucrurile neașezate și neisprăvite, și acum mai la sfârșitul veacului adevăru în bisearecă să să așeze. Noi știm, că svinții apostoli, toate tainele legeri ne-au descoperit, dupre dânsi sculându-se lupi eritici [...] s-au făcut sfinte a toată lumia săboară și acolo toate hulele și toate neisprăvile s-au svârșit și s-au hotărât. Pentr-aceia și acum săborăle, ce să fac toate pentru întărirea acelora să fac, certând pre cei ce calcă dintr-acia ceva. Pentr-aceasta dar iată etc.” (*ibidem*, p. 26-27, din scrisoarea destinată lui Atanasie; vezi și supra, notele 27 și 28). În mod similar, Radu Tempea interpretează actul unirii ca o încălcare a „hotarilor sfintelor săboară” și o „rumpere a credinței” (*op. cit.*, p. 75).

³⁹ Z. Păclișanu, *op. cit.*, p. 143; M. Păcurariu, *op. cit.*, p. 41-42; Bogdan Murgescu, *Polemică teologică și imperative politice în Țările Române la cumpăna secolelor XVII-XVIII*, în vol. *Timpul istoriei. Memorie și patrimoniu. In honorem emeritae Ligiae Bârzu*, București, 1997, p. 273-276.

⁴⁰ În anul 1747, ortodocșii din Făgăraș se raportau la el pentru a-și proba libertatea de a persevera în ortodoxie și a justifica solicitarea de redeschidere a capelei deținute în oraș (S. Dragomir, *op. cit.*, p. 176-177).

Comaromi, argintarul din Bălgrad, pentru că a făcut pecete bârșenilor [...] s-au luat și s-au dus în Sibiu, unde multă vreme au robit săracii, nevinovați. Și acestea încă tot Ștefan Apor le-a pricinuit.”

[Cserei Mihály, apud Gh. Șincai, *Cronica românilor*, vol. III, București, 1978, p. 191]

/Ir/Nos Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Rex etc. Damus pro memoria per praesentes, quod Honorabiles ac Strenui Popa Vaszily, Popa Kirszte, et Popa Flora Pastores, Sztojka Posztovár et Georgius Vátáv Aediles Graecanicae Professionis Valachorum, in Suburbio Civitatis Coronensis, vulgo Bolgárszég vocato, residentes et commorantes, Sztan Popa Oppidi Fogaras, Petrus Popa, et Popa Dullye Zernest, et Popa Juvon in Tohán, ac Popa Sztojko in Rosnyo Pastores, sic dictorum Oppidi in Districtu Fogarasiensi, et Possessionum in Districtu Barczeni existentes habitati, item Stephanus Safrányos, Szava Policsáni, Lucas Zoltán Turnai, Graeci negociatores, in Compania Graecorum Coronensium, et Ladislaus Fogarasi, in dicto Oppido Fogaras residentes, in suis ipsorum propriis, ac caeterorum etiam universorum Graecanicae Professionis Incolarum, Hominum et Pastorum, ad praedicta Suburbium, Oppidum, Possessiones, et Companiam pertinentium, nominibus et in personis, coram nobis personaliter constituti, per modum et formam solennis Protestationis, nobis significaverunt eo modo: Qualiter ipsi cum universo populo, visa et cognita ex Sancto Diplomate Nostro Regio gratia, qua clementer pollicemur, nolle Majestatem Nostram quenquam subditorum Nostrorum Transilvanicorum, in negotio Religionis turbare et impedire, quin imo unicuique sua frui Libertate Spiritualis permittere, id maxima cum devotione, et aggratulatione exosculasse, Contributiones vero ordinarias, pro facultatibus suis, proportionaliter solvendas et expendendas praestari, ac omnia servitia publica aequis humeris prout hactenus, ita in posterum quoque bajulari et supportare velle; At Punctis ab Episcopo eorundem moderno, Athanaso nuncupato oblatis adhaerere nullo modo possent, neque cum Catholicis Transilvanicis ad exemplum ejusdem Episcopi unitos unquam profiteri, sed iisdem Punctis, eorundemque clausulis ac Valachicarum Graecanicae Professionis Ecclesiarum cum Catholicis unioni contradicentibus, antiquae Professioni Graecanicae ab Ecclesiis Orientalibus observari solitae, non tantum firmiter adhaerent, sed in Eadem constanter Majores ipsorum, et Praedecessores imitaturi perdurabunt, Ministros vero et Pastores, qui Puncta a praefato Episcopo Athanasio proposita observaturos se devoverunt, Catholicaeque Religioni se se unitos profiterentur, pro suis animarum Doctoribus et Pastoribus neque agnoscent, neque eorundem institutionem acceptabunt; Insuper pro legitimis Ecclesiae Graecanicae Professionis Curatoribus Nobilibus Stephanum Rác de Kis Falud, et Michaellem Payi de eadem, minime ab ipsis habebuntur, et observantur, siquidem inscýs, et non consentientibus ipsis onus curandae Ecclesiae Graecanicae in se receperunt, Literas superinde Donationales, a Maiestate Nostra sibi concessas attulerunt. Super praemissis itaque omnibus punctis sollemniter protestantes, Episcopatuque dicti Episcopi Graecanicaeque Professionis Ministrorum ac Pastorum Catholicae Religioni unitorum functioni ac institutioni, ac Stephani Rác et Michaelis Puyi Curatorum obtenti a nobis Curatoratus officio etiam atque etiam contradixerunt inhibendo, et inhibuerunt contradicendo, harum Nostrarum Judicialis et Authentici Sigilli Nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate Nostra Regia Alba Julia, Die Vigesima Septima, Mensis Junii, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Primo.

L.S.

Lecta, Correcta et Extradata
per Magistrum Joannem Sarosi
Sacrae Suae Majestatis
per Transilvaniam Protonotarium m.p.

[Magyar Országos Levéltar. *Gyulafehérvári Kaptalan*, Centuria Y 55]

III

/71v/ Nos Requisiteores Literarum et Literalium instrumentorum in sacristia sive Conservatorio Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae repositorum et locutorum, et aliarum quarumlibet judiciarum Deliberationum, legitimorumque et Mandatorum Regalium Executores, damus pro memoria per praesentes, significantes quibus expedit universis: Quod Nos Literas Sacratissimae Romanorum Imperatoriae et Regiae Majestatis Domini Domini Leopoldi Dei Gratia Electi Romanorum Imperatoris semper Augusti, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque etc. Regis ac Domini Domini nostri Clementissimi, Requisiteores pro parte et in personis Honorabilium ac Strenuorum Popa Wasilii, Popa Criste et Popa Flora Pastorum; Stojka Postovár et Georgii Wataph, Aedilium Graecanicae professionis Wallachorum, in Suburbio Civitatis Coronensis, vulgo Bolgárszég vocato residentium et commorantium; Sztán Popa et Popa Dullye Zernest et Popa Iuon in Tohán, ac Popa Sztojka in Rosnyo, Pastorum sic dictorum oppidi in Districtu Fogarasiensi, et possessionis in Districtu Barcensi existentium habitatorum; Item Stephani Sáfrányos, Szava Policsani, Lucas Zoltan Turnai, graeci negotiatores in Compania Graecorum Coronensium, et Ladislai Fogarasi, in dicto oppido Fogaras residentes in suis ipsorum propriis, ac caeterorum etiam universorum Graecanicae professionis Incolarum hominum et pastorum, ad praedicta suburbium, oppidum, possessionem et Companiam pertinentium nominibus, et in personis, in simplici papyro clause confectas ac emanatas sigilloque ejusdem judiciali et authentico, eodemque Transilvanuo ab extra,

in inferiori earumdem margine, super cera rubra, impressivae communitas, et **/72r/** roboratas, nobisque praeceptorie sonantes et directas, summo cum honore et obedientia receperimus in haec verba:

Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiaeque, etc. Rex, etc. fidelibus nostris Egregiis et Nobilibus Requisitoribus Literarum et Literalium instrumentorum, in sacristia sive conservatorio Capituli Ecclesiae Albensis Transilvaniae, repositorum et locatorum, ac aliarum quarumlibet Iudiciarum Deliberationum, legitimorumque mandatorum nostrorum Executoribus, praesentis nostras visuris: Gratiam Nostram Caesareo-Regiam! Exponitur Majestati nostrae in personis Honorabilium ac Strenuorum Popa Wasilii, Popa Kerszte, et Popa Flora Pastorum; Sztojka Postovár et Georgii Wataph aedilium Graecanicae professionis Wallachorum, in suburbia civitatis Coronensis, vulgo Bolgárszég vocato, residentium et commorantium; Sztan Popa Fogaras, Petri Popa, et Popa Dulye Zernest, et Popa Juon in Tohány, ac Popa Sztojka in Rosnyo, pastorum sic dictorum, oppidi, in Districtu Fogarasiensi, et possessionum in Districtu Barcensi, existentium, habitantium. Item Stephani Sáfrányos, Szava Politsani, Lucas Zoltán Turnai, Graeci negotiatores in Compania Graecorum Coronensium, et Ladislai Fogarasi in dicto oppido Fogaras residentis, in suis ipsorum propriis, ac caeterorum etiam universorum Graecanicae professionis Incolarum, hominum ac pastorum, ad praedicta Suburbium, oppida, possessiones et Companiam pertinentium, nominibus et in personis: qualiter ipsi exponentes, paribus quarumdam literarum, puta Protestatorum et Contradictionalium, de et super non observatione, quorundam punctorum, ab Episcopo Wallachorum Athanasio nuncupato propositorum, aliorumque in eisdem literis Protestatoriis denotatorum, legitime confectarum et emanatarum, quae in sacristia sive conservatorio Ecclesiae Capituli Albensis Transilvaniae more solito, reposito haberentur **/72v/** pro iurium suorum tuitione summe indigerent essentque necessaria, proinde vobis harum serie commitimus et mandamus firmiter, ut acceptis praesentibus, statim paria praescriptarum literarum et literalium instrumentorum, in dicta sacristia sive conservatorio dicti capituli vestri diligenter requirere requisitarumque et reinventarum tenorem, in transumpto literarum vestrarum, sub sigillo vestro capitulari et authentico, memoratis exponentibus Iurium suorum uberrime futuram ad cautelam necessariam, extradare modibus (c. modis) deatur et teneamini. Cavendum tamen ne dolus aut frans, hac in parte accedat aliquvalis, secus non facturi. Datum in Civitate Nostra Alba-Julia, die vigesima nona Mensis Julij. Anno Domini Millesimo septingentesimo primo. Quibus receptes, Nos mandates alte nominata Suae Majestatis, in omnibus uti tenemur, obedire et satisfacerevolentes, Universi Capituli hujus nostri Protocolla, literasque et literalia instrumenta diligenter investigantes et expedientes, tandem post diligentem ejusdem investigationem et requisitionem Nostram, reinvenimus unas literas, alte nominatae Suae Majestatis Imperatoriae ac Regiae. Requisite praesentibus nostris praeinsertis uberius et fusius declaratis, sub sigillo suo judiciali, confectas ac emanatas, in fasciculo quodam repositas ac locatas, quarum tenor et contentia verbalis, idiomate latino sonans est talis:

Nos Leopoldus Dei Gratia Electus Romanorum Imperator, semper Augustus ac Germaniae, Hungariae Bohemiaeque etc. Rex etc. Damus pro memoria per praesentes quod Honorabiles ac Strenui Popa Wasilii, Popa Kerszte, et Popa Flora, Pastores; Sztojka Postovár et Georgius Wataph, aediles Graecanicae Professionis Walachorum, in Suburbio Civitatis Coronensis, vulgo Bolgárszég vocato, residentes et commorantes, Sztán Popa Oppidi Fogaras, Petrus Popa et Popa Dulye Zernest, et Popa Juon in Tohány, ac Popa Sztojko in Rosnyo, Pastores sic dictorum, oppidi **/73r/** in Districtu Fogarasiensi, et Possessione in Districtu Barcensi existentes habitati. Item Stephanus Safrányos, Szava Pelicsáni, Lucas Zolthán Turnai, Graeci Negotiatores, in Compania Graecorum Coronensium, et Ladislaus Fogarasi, in dicto oppido Fogaras residentes, in suis ipsorum propriis, ac caeterorum etiam universorum Graecanicae Professionis Incolarum, Hominum ac Pastorum, ad praedicta Suburbium, Oppida, Possessionem, et Companiam pertinentium, nominibus et in personis, coram Nobis personaliter constituti, per modum et formam solennis protestationis, Nobis significarunt eo modo: Qualiter ipsi cum universo populo, visa et cognita ex Sancto Diplomate Nostro Regio, Gratia qua clementer policemur, Nolle Majestatem Nostram, quemquam subditorum Nostrorum Transilvanicorum, in negotio Religionis turbare et impedire, quin imo unicuique sua frui Libertate, spirituali permittere, id maxima cum devotione, et aggratulatione exosculasse: contributionem vero ordinariam, pro facultatibus suis, proportionaliter solvendas et expendendas praestari; ac omnia servitia publica aequis humeris prout hactenus, ita in posterum quoque bajulari et supportari velle. At Punctis ab Episcopo eorundem moderno, Athanasio nuncupato, oblatis adhaerere nullo modo possent; neque cum Catholicis Transilvanicis ad exemplum ejusdem Episcopi unitos nunquam profiteri; sed iisdem Punctis eorundemque clausulis, ac Walachicarum Graecanicae professionis Ecclesiarum cum Catholicis unioni contradicentes; antiquae professioni Graecanicae, ab Ecclesiis Orientalibus observari solitae, non tantum firmiter adhaerebunt, sed in Eadem constanter Majores ipsorum et Praedecessores, inituri perdurabunt. Ministros vero et Pastores, qui puncta a praefato Episcopo Athanasio proposita observatos se devoverent, Catholicaeque religioni se se unitos profiterentur, pro suis animarum Doctoribus et Pastoribus, neque agnoscent, neque eorundem institutionem acceptabunt. Insuper pro legitimis **/73v/** Ecclesiae Graecanicae professionis Curatoribus Nobiles, Stephanum Ratz, et Michaelem Payi de eadem, minime ab ipsis habebuntur et observantur, siquidem insciis et non consentientibus ipsis onus curandae Ecclesiae Graecanicae, in se receperunt; Literas superinde Donationales a Majestate Nostro sibi concessas attulerunt. Super praemissis, itaque omnibus punctis, solenniter protestantes, Episcopatuque dicti Episcopi, Graecanicaeque professionis

Ministrorum ac Pastorum Catholicae Religioni Unitorum, functioni ac institutioni, ac Stephani Rátz et Michaelis Payi Curatorum obtenti, a Nobis Curatoratus officio, etiam atque, etiam contradixerunt, inhibendo, et inhibuerunt contradicendo. Harum Nostrarum Judicialis et Authentici Sigilli Nostri munimine roboratarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in Civitate Nostra Regia Alba Julia, die vigesima septima Mensis Junii, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Primo, quibus tandem, a calce earundem sinistra, adjecta erat lecta sic: Lecta, Corr. Et extradata per Magistrum Joannem Sárosi, Sacrae Suae Majestatis per Transilvaniam Protonotarium m.p.

Erans etiam inibi loco videlicet solito sigillo uti praesertim Suae Majestatis Judiciali, super cera rubra impressivae communitae et roboratae. Atque ita Nos sic requisitarum et reinventarum praescriptarum literarum Protestationalium et Contradictionalium, non abrosarum, non Cancellatarum, nec in aliqua sui parte suspectarum aut vitiatarum, sed omni prorsus vitio et suspicione carentium tenorem, de verbo ad verbum sine diminutione aut augmento vel variatione aliquali praesentium inserentium copiam sive paria earundem in transumpto literarum Nostrarum praesentium, sub sigillo Nostro Capitulares Authentici, memoratis exponentibus, pro futura Jurium Suorum Cautela, fideliter et conscientiose extradandam duximus et /74r/ concedendam, communi justitia et aequitate suadentium, legeque regni requirerentium. Datum die septima Mensis Julij Anno Domini, Millesimo septingentesimo primo.

L.S.

Lecta et cum suis veris originalibus comportata,
corr.que per Eosdem Requisite m.p.

Descripsi ex copia simpli papyracea Epigraphe:

Pariia cărții cei ce sau făcut când sau unit Vlădica Athanasie și noi am rămas neuniți.

[Vasilie Popp, *Diplomatariu*, vol. I – Biblioteca Academiei Române. Filiala Cluj-Napoca, Ms. rom. 60]